

A paradoxon gyönyörűsége

Tót Endre táblái
a Ludwig Múzeumban

BORDÁCS ANDREA

Szeret, nem szeret... játszottuk gyerekkorunkban virágszirmokat tépkedve. Ez az egyszerre meglévő, ellentétes érzelempár már Catullus *Gyűlölök és szeretek* című versében is megjelenik: „Gyűlölök és szeretek. Tán kérded, mért teszem én azt / Nem tudom, ám érzem, s szerteszakít ez a kín.”

Hát, Tót Endrét egyáltalán nem szakítja szét ez a kín, hanem kifejezetten szórakoztatja. Sőt, két új táblája – „Ha ezt a szemközi táblát elolvasod, szeretni foglak.” „Ha a szemközi táblát elolvasod, utálni foglak.” – valójában nem is szeretetről és gyűlöletről szól, hanem egy ambivalens helyzetről. Magáról az ellentmondásról, a helyzet, az ötlet, a projekt ambivalenciájáról, nem pedig saját érzéseiről. Tót magának az ambivalenciának a megjelenítéséhez kapcsol egy ambivalens dolgot, egy, az ellenkezőjébe könnyen és rendszerint átcsapó érzést (szeretet-utálat), viselkedést.

Ugyanakkor Tót érzelmekre utaló kifejezései, szövegei, ahogy korábban az *Öröm*-projektjei sem érzelmekről szólnak, hanem sokkal inkább a logikáról, a játékoságról. A mostani táblákhoz hasonlatos korábbi munkái is az *Öröm*-projekthez kötődnek. Az „Örülök, hogy itt állhatok”-táblát először a budapesti Artpool Művészeti Kutatóközpont egykori kiállítóhelye előtt a Paulay Ede utcában, később a debreceni MODEM belső kertjében avatták, majd Sümegyen, a művész szülőháza előtt (azt megelőzően a kölni Ludwig Múzeum tetőteraszán – úgy tűnik, már lassan a Ludwig-hálózat részévé válik).

Az „Örülök, hogy itt állhatok”-táblák és az *Öröm*-munkák sajátossága, hogy az alkotó az örömet kiváltó esetek körét abnormálisan kitágítja. Ezeknek a *TÓTÁIÖRÖMÖK*nek a leggyakoribb alanya – ahogy a mostani táblájának is – a logójává vált fotója, amelyen a művész a 60-as évekből itt maradt

fotó: Ludwig Múzeum

A tábla átadása. **BORDÁCS ANDREA** és **TÓT ENDRE**

virággyerek-alteregőja szájára fagyott mosollyal adja a közönség tudára fokozhatatlan örömét. A logókarakter nem egy, az élet terhétől beszükkült, átlagos kisembert formáz, de nem is a felelősség súlya alatt szorongó vezetőt. Sármosan szélfúttá hajával az intellektüelek szivacsos puhányságán és a testüket edző izomkohászok acélmosolyán egyaránt gúnyosan mosolygó hobó megtestesülése. A világ, benne a művész változik, de a projekt központi hőse mosolygós, kócos hippi marad. Olyannyira, hogy ez a logókép az idők folyamán nem változott. Ez jelzi, hogy ugyan a „test öregszik”, de Tót lélekben ugyanaz az örök játékos hippi ma is.

Ennek a játékoságnak az újabb változata ez a két tábla. A mostani idea első megjelenését még 1972-ben készítette olajfestékkel. Saját bevallása szerint ekkor használt utoljára olajat, akkor ezt betűsablonnal készítette falemezre. Az ideát az évtizedek során többször feldolgozta különböző médiumokban: Szombathelyen,

foto: Áfrány Gábor

TÓT ENDRE: *TÓTalZÉRŐ-sorozat I-VI*, 1975–77, zománctábla, 22×17 cm

foto: Borodás Andrea

TÓT ENDRE: *Ha a szemközi táblát elolvasod, szeretni foglak*, 2019, gránit, 33×60 cm

Debrecenben (MODEM), villanyújságon, szitanyomaton, vásznon, és nemrég adta ki a hamburgi múzeum pólóra nyomva. Pár éve a londoni Tate Modernben volt kiállítva a logó egy variációja a 70-es évekből.

Ezek az új darabok belső térben, alkalmazkodva az architektúrához, két szemközi falrészbe vannak beépítve, mintegy a legideálisabb prezentálásaként az ideának. Ugyanis az eredeti, „If You read the right side I'll love You / If You read the left side I'll hate You / Endre Tot” szöveg (például a pólón is) olvasható, befogadható egyszerre is, ám így, hogy egymással szemben vannak, egymásra való referálásuk sokkal intenzívebb.

Minden nézői aktivitásra inspiráló munka esetében felmerül, hogy a néző mennyire tekinti azt játéknak, logikai paradoxonnak, esetleg történet-e valamifajta érzelmi megfeleléskényszer, és szó szerint veszik-e a táblák

üzenetét. Szeretném, hogy szeressenek, de csak azért is elolvasom a szemközi táblát, vagy nem szeretném, hogy utáljanak, ami esetleg erősebb, mint a kíváncsiságom, és tényleg nem olvasom el a másikat.

Mindenesetre Tót műve nem klasszikus logikai és nyelvfilozófiai paradoxon, hisz nem az állításból magából következik (mint például az arisztotelészi „ez a mondat hamis”, s nem is térek ki az ennél bonyolultabb Tarski-, Russell- vagy Yablo-paradoxonra), hanem a helyzetből. A paradoxonba helyezett szubjektív és érzelmi momentumok (szeretni/utáni foglak) eleve kivonják a művet a klasszikus logika és a nyelvfilozófia köréből, ugyanakkor a projekt nem is érzelmi szinten működik. Tót Endrénél az önmaguknak ellentmondó állítások örömről, a paradoxon gyönyörűségéről beszélhetünk.